

13. *MacQueen H., Waelde Ch.* UK Copyright Law in the Digital Environment // Electronic Journal of Comparative Law. — 2006. — Vol.3.3 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ejcl.org/103/art103-10.pdf>.
14. *Fiorini A.* The Codification of Private Law in Europe: Could the Community Learn from the Experience of Mixed Jurisdiction // Electronic Journal of Comparative Law. — 2008. — Vol.12.1 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ejcl.org/121/art121-7.pdf>.
15. *Taylor R.* Against an Integrated Intellectual Property Code: A Response to «Reforming Intellectual Property Law: An Obvious and Not-so-Obvious Agenda» // Intellectual Property Quarterly. — 2009. — Issue 3. — P. 281–287.

Дей Марина Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
докторант Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України

Методологія гармонізації законодавства України з охорони праці із законодавством ЄС

Розкриваються питання методології гармонізації законодавства України з охорони праці на сучасному етапі, а саме під час обговорення проекту Трудового кодексу України. Визначено поняття «гармонізація» у взаємовідносинах з Європейським Союзом.

Ключові слова: охорона праці, методологія гармонізації законодавства, право Європейського Союзу, умови праці, безпека праці.

Актуальність даної теми зумовлена тим, що вперше метод гармонізації, як засіб звернення до принципів регулювання з метою зближення законодавства різних держав у сфері правових відносин, був використаний у країнах Латинської Америки. Також метод гармонізації широко використовується в ЄС з метою забезпечення функціонування єдиного ринку. При цьому гармонізація правового регулювання охорони праці проводиться на основі застосування принципів регулювання, які містяться в установчих договорах, що мають характер міжнародного договору. Д. Кліфт, офіційний представник ЮНСІТРАЛ, стверджує, що гармонізація як метод уніфікації права, сприяє зближенню законодавств у правовій сфері [1].

Аналогічної точки зору дотримується Н. Г. Дороніна, стверджуючи, що «гармонізація як спосіб уніфікації права є єдиною можливістю у відносинах, які підпорядковані адміністративно-правовому методу регулювання» [2, с. 56].

Проблеми правового регулювання та управління охороною праці не один раз ставали предметом обговорення науковців та практиків. Однак комплексного дослідження методології гармонізації українського законодавства з охорони праці з нормами Європейського Союзу в сучасних умовах не проводилося. Науково-теоретичним підґрунтям стали праці українських і російських учених — М. Г. Александрова, С. С. Алексєєва,

В. С. Андрєєва, М. Й. Бару, Я. І. Безуглої, Н. Б. Болотіної, В. С. Венедіктова, Г. С. Гончарової, В. Я. Гоца, В. В. Жернакова, П. І. Жигалкіна, М. І. Іншина, Р. І. Кондратьєва, В. В. Лазор, Л. І. Лазор, А. Р. Мацюка, П. Д. Пилипенка, С. М. Прилипка, В. І. Прокопенка, О. І. Процевського, В. Г. Ротаня, Н. М. Хуторян, Г. І. Чанишевої, І. І. Шамшиної, В. І. Щербини, О. М. Ярошенка та інших.

Аналіз законодавчої бази з питань гармонізації, низки публікацій, присвячених загальнотеоретичним чи галузевим проблемам гармонізації законодавства України, досвіду інших країн, що проходили процес гармонізації, дає змогу сформулювати певні методологічні підходи, якими, на нашу думку, слід керуватися при перевірці чинного та перспективного трудового законодавства України з охорони праці на предмет відповідності європейським стандартам:

1. Врахування перспектив розвитку трудового права ЄС. Аналіз розвитку законодавства з охорони праці в європейських країнах відбувається постійно. «Європейське право не є застиглою категорією, при цьому його розвиток — це дорога з двостороннім рухом: впливаючи на національне законодавство, воно водночас вбирає в себе все найкраще, що є в цьому законодавстві», — як слушно зазначає Н. В. Пронюк [3, с. 27].

Більшість директив ЄС з гармонізації законодавства з охорони праці, до яких нині має бути адаптоване українське законодавство, були прийняті досить давно — Перша Директива у 1967 р. Радою ЄС 67/548/ЄЕС щодо захисту працівників, населення та споживачів. Серед останніх змін є Директива Європейського парламенту 2008/68 щодо регулювання праці при перевезенні шкідливих вантажів на внутрішньому транспорті. На відміну від національного законодавства, яке є порівняно мобільним, правове регулювання за допомогою директив є складним і тривалим процесом. Від моменту затвердження Європейською комісією офіційного проекту директиви проходять довгі роки, поки ця директива буде прийнята Радою ЄС та Європейським Парламентом і вступить у дію. Але й після вступу директиви в дію державам ЄС дається досить тривалий час для приведення національного законодавства у відповідність до вимог директив (до п'яти років). Не менш складним і тривалим є процес внесення змін до директив. Тому директиви ЄС, будучи актуальними на момент їх розробки та прийняття, з часом поступово перетворюються на певні гальма для розвитку трудових відносин, втрачають позитивний потенціал правового регулювання. Розробляючи нове законодавство чи реформуючи чинне, український законодавець має визначити, які норми європейського законодавства з охорони праці є ефективними і мають бути запроваджені у чинне законодавство України, а які — виявили свою недовість, є застарілими і не мають враховуватися при створенні нових українських законів. Сьогодні є велика небезпека, що такі норми «транзитом» можуть

потрапити до нового українського законодавства, створивши додаткові перешкоди для запровадження нових, дійових механізмів з охорони праці.

2. Врахування особливостей національної правової системи України. Слід визнати, що у сучасних умовах роль методу порівняльного правознавства суттєво зростає. Ю. С. Шемшученко зазначає, що «зараз жоден скільки-небудь значний законопроект не приймається без врахування того, як це зроблено у сусідів. Предметом порівняльного аналізу виступають норми права, правові інститути, юридичні поняття і терміни, правові концепції» [4, с. 36].

Але у вітчизняній правовій літературі неодноразово зверталася увага на необхідність зваженого та обережного запровадження зарубіжного досвіду. «Ми повинні здійснювати теоретичні дослідження для пошуку оптимального співвідношення вимог світової спільноти, традицій української школи права та стану нашого законодавства», — зазначає Н.В. Пронюк [3, с. 27]. Є. Б. Кубко зазначає, що іноземні правові моделі, що використовуються країнами СНД, у тому числі Україною, включаючи моделі континентального права, повинні мати форми, які відповідають традиціям та юридичній техніці нових незалежних держав. Тому слід ставитись українською уважно до імплементації елементів та інститутів англо-американського права в систему кодифікованого законодавства країн СНД [5, с. 63].

3. Врахування політики, що провадиться в Україні, рівня її економічного та соціального розвитку, необхідності захисту національних інтересів. Не можна не погодитись із думкою В. К. Забігайла, що «розуміння та свідоме використання закономірностей взаємодії права та економіки (політики) є абсолютною вимогою при плануванні та здійсненні правотворчості. Не є і не може бути винятком з цього правила процес адаптації (апроксимації, гармонізації, уніфікації) права України до права ЄС в порядку імплементації ст. 51 Угоди про партнерство та співробітництво». Вчений слушно зазначав, що закономірності взаємодії права та економіки (політики) при здійсненні адаптації законодавства України в цілому поки що фактично ігноруються, а реалії життя українського суспільства «ще далеко не завжди і не в усіх сферах рівнозначно є адекватними умовам, характерним для європейського співробітництва» [6, с. 24].

4. Врахування як позитивних, так і негативних наслідків проведення реформи, а також витрат, пов'язаних із запровадженням нового регулювання. Будь-яка реформа не може давати лише позитивні наслідки (якщо взагалі вдається таких досягти). Досвід підготовки реформи у ЄС свідчить, що кожне нововведення має аналізуватися всебічно — з визначенням як позитивних, так і негативних його наслідків. Окремо має враховуватися вартість реформ для держави та для суб'єктів господарювання, бо кожна реформа потребує значних фінансових витрат. У Білій книзі щодо підготовки асоційованих країн Центральної та Східної Європи до інтеграції до внутрішнього ринку Союзу зазначається, що при визначенні стратегії апроксимації кожною державою обов'язково має бути врахована вартість проведення реформ (п. 3.20) [7].

5. Орієнтація на адаптацію по суті, на досягнення загальних цілей у регулюванні, а не прагнення до зовнішньої подібності законів чи норм. Проблема встановлення критеріїв відповідності при проведенні адаптації (гармонізації, апроксимації, рецепції) давно привертає увагу вчених. Як зазначає Ю. С. Шемшученко, процес гармонізації законодавства слід починати з юридичної термінології [4, с. 39].

Велике значення для встановлення змісту *acquis communautaire* є правильний переклад тих правових актів ЄС, до яких здійснюватиметься адаптація. «В основі процесу адаптації, який є, по суті, тектонічним зрушенням національного права, — зазначають Т. Качка та Ю. Мовчан, — лежить основна проблема — правильне розуміння самого змісту *acquis communautaire*. Йдеться не стільки про академічне тлумачення *acquis*, скільки про банальне розуміння змісту джерел *acquis*, тобто нормативних актів ЄС. Це первинне розуміння закладає підвалини адаптації, адже від його адекватності залежить результат — відповідне реформування національного права у правову систему, яка відповідає європейським стандартам» [8]. На велике значення кваліфікованого перекладу нормативних актів ЄС для процесу адаптації вказує й В. К. Мамутов [9, с. 22].

Наказом Міністерства юстиції України від 26.11.2003 р. № 144/5 затверджений Порядок перекладу актів європейського права на українську мову [10]. Здійснення перекладу актів європейського права для цілей адаптації покладалося на різні структури: Центр перекладів актів європейського права [11]; Центр європейського та порівняльного права [12], а потім на Державний департамент з питань адаптації законодавства [13]. Із ліквідацією останнього у березні 2006 року ці функції виконує Мінюст [14]. У 2004 р. ЦЄПП був підготовлений Методичний посібник з перекладу актів *acquis communautaire* українською мовою [15].

Надання перекладам статусу офіційних є дуже важливим моментом, бо нині існує значна кількість перекладів, якість яких є дуже сумнівною. Втім, ці переклади використовуються вченими для проведення досліджень у різних галузях адаптації та вироблення певних рекомендацій, що призводить до сумних наслідків.

Адаптуючи законодавство України з охорони праці до *acquis communautaire*, слід чітко усвідомлювати, які цілі переслідував європейський законодавець, запроваджуючи те чи інше регулювання. І якщо ті ж цілі досягаються чи можуть бути досягнуті у праві України за допомогою інших засобів, то це має бути враховане при проведенні адаптації.

Отже, особливості гармонізації національного (українського) права до правової системи Європейського Союзу доречно розглядати крізь призму трьох позицій:

- в контексті механізму гармонізації, конституюваного в самому ЄС;
- як нормативно-правову практику, усталену у взаєминах між ЄС та державами-асоційованими членами цієї спільноти;
- у форматі правового співробітництва Європейського Союзу з державами, котрі не володіють жодним з окреслених статусів.

Здійснюючи гармонізацію, Україна повинна враховувати те, що цей процес має односторонній характер, оскільки при цьому не йдеться про взаємні кроки з обох сторін щодо узгодження своїх правових норм, а тільки про зміни в українському законодавстві з метою його гармонізації з нормами права Євросоюзу з охорони праці. Україна фактично жодним чином не може впливати на процес нормотворення в системі Євросоюзу, а виступає лише як дестинатор правових приписів Євросоюзу.

1. *Clift J.* UNCITRAL and the Goal of Harmonization of Law // Jurisdiction: Building Confidence in a Borderless Medium. Montreal, Canada. 1999. July 26 — 27. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ilpf.org/events/jurisdiction/presentations/cliftpr.htm>.)
2. *Доронина Н. Г.* Унифікація і гармонізація права в умовах міжнародної інтеграції // Журнал російського права. — 1998. — № 6. — С. 56.
3. *Пронюк Н. В.* Проблеми впровадження європейських стандартів у законодавство України шляхом демократичних реформ // Україн. часопис міжнар. права. — 2002. — № 4. — С. 26–32.
4. *Шемиученко Ю. С.* Теоретические проблемы гармонизации законодательства Украины с европейским правом // Проблемы гармонизации законодательства Украины и стран Европы / Под общ. ред. Е. Б. Кубко, В. В. Цветкова. — К.: Юринком Интер, 2003. — С. 35–40.
5. *Кубко Е. Б.* Совершенствование законодательства Украины и проблемы его гармонизации с законодательством зарубежных стран // Проблемы гармонизации законодательства Украины и стран Европы / Под общ. ред. Е. Б. Кубко, В. В. Цветкова. — К.: Юринком Интер, 2003. — С. 61–78.
6. *Забігайло В. К.* Право як інструмент реформування українського суспільства: законодавчі сподівання та соціальна реальність // Україн. часопис міжнар. права. — 2002. — № 4. — С. 20 — 25.
7. *White Paper:* Preparation of the Associated Countries of Central and Eastern Europe for Integration into the Internal Market of the Union COM(95)163 // Europe. Gateway to European Union [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://europa.eu.int/en/agenda/pesco-w/en/index.html>.
8. *Качка Т., Мовчан Ю.* Нова практика перекладу актів ACQUIS COMMUNAUTAIRE [Електронний ресурс] // Сайт Центру європейського та порівняльного права. — Режим доступу: http://www.clc.org.ua/ukr_publikazzi/article_poselsky_02.htm.
9. *Мамутов В. К.* Сближение современных систем правового регулирования хозяйственной деятельности // Государство и право. — 1999. — № 1. — С. 18–24.
10. *Порядок* перекладу актів європейського права на українську мову: Затверджений наказом Міністерства юстиції України від 26.11.2003 р. № 144/5 // Офіційний вісник України. — 2003. — № 48. — Ст. 2540.
11. *Положення* про Центр перекладів актів європейського права: Затв. наказом Міністерства юстиції України від 2 листопада 1999 р. № 70/5 // Офіційний вісник України. — 1999. — № 46. — С. 126.
12. *Положення* про Центр європейського та порівняльного права: Затв. наказом Міністерства юстиції України 28 жовтня 2004 року № 126/5 // Офіційний вісник України. — 2004. — № 44. — Ст. 2920.
13. *Про утворення* Державного департаменту з питань адаптації законодавства: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2004 р. № 1742 // Офіційний вісник України. — 2004. — № 52. — т. 1. — Ст. 3447.
14. *Про вдосконалення* організації роботи з приведення національного законодавства у відповідність з європейськими нормами і стандартами: Постанова Кабінету Міністрів України від 07 березня 2006 року № 256 // Офіційний вісник України. — 2006. — № 10. — Ст. 627.
15. *Методичний посібник* з перекладу актів *acquis communautaire* українською мовою / Центр європейського та порівняльного права. — К., 2004 [Електронний ресурс] // Сайт Центру європейського та порівняльного права. — Режим доступу: http://www.eclg.gov.ua/new/html/ukr/3/translation_manual.html.